МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ПЕНІТЕНЦІАРНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА,
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПСИХОЛОГІЇ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Психологія впливу

для підготовки фахівців на другому (магістерському) рівні вищої освіти
за спеціальністю С4 Психологія

РОЗРОБНИК:
доцент кафедри,
кандидат психологічних наук,
доцент
_____ **Сергій ВОЛЕВАХА**

Розглянуто та затверджено
на засіданні кафедри
«01» вересня 2026 року,
протокол № 8

Узгоджено з гарантом
освітньої програми _____ **Тетяна ДАНИЛЬЧЕНКО**

Обсяг: 4 кредити ECTS.

Чернігів – 2026

Анотація курсу

Навчальна дисципліна «Психологія впливу» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти системного уявлення про психологічний вплив як невід'ємний компонент міжособистісної, групової та соціальної взаємодії. У межах курсу психологічний вплив розглядається як складний багаторівневий феномен, що охоплює процеси зміни установок, переконань, емоційних станів, мотивації та поведінки людини під дією зовнішніх або внутрішніх чинників. Особлива увага приділяється розумінню механізмів впливу, умов його ефективності, особистісних і соціальних чинників сприйнятливості до нього, а також меж між конструктивним впливом, переконанням, психологічним тиском, примусом і маніпуляцією.

Актуальність вивчення дисципліни зумовлена тим, що психологічний вплив є універсальним механізмом соціальної взаємодії та постійно проявляється у професійному й повсякденному спілкуванні, освіті, управлінні, медіа, рекламі, цифровому середовищі та практиках психологічної і психосоціальної допомоги. Сучасне інформаційне середовище суттєво розширює кількість і різноманітність каналів впливу на особистість, а тому здатність усвідомлювати їх дію, критично оцінювати отриману інформацію, розпізнавати приховані способи впливу та зберігати автономність власних рішень набуває особливого значення. Для майбутнього психолога ці знання є важливими не лише з погляду захисту від небажаного впливу, а й для професійного, відповідального та етично обґрунтованого використання впливу у взаємодії з іншими людьми.

Курс поєднує фундаментальні положення соціальної, загальної та практичної психології із прикладним аналізом реальних ситуацій психологічного впливу. У процесі його вивчення розглядаються основні наукові концепції та експериментальні дослідження психологічного впливу, закономірності впливу групи на особистість, роль авторитету, соціальних норм, установок, переконань, емоцій і мотивації у зміні поведінки людини. Значна увага приділяється формуванню здатності співвідносити теоретичні концепції з конкретними проявами впливу в міжособистісному спілкуванні, професійній діяльності та інших формах соціальної взаємодії.

Окремий змістовий блок дисципліни присвячено механізмам інтерсуб'єктного психологічного впливу, тобто процесам взаємовпливу, які виникають безпосередньо у взаємодії між людьми. Здобувачі аналізують роль сприймання партнера, довіри, статусу, авторитету, референтності, групових процесів і комунікативних стратегій у формуванні готовності людини приймати або відхиляти вплив. Особливе місце займає вивчення цивілізованих форм психологічного впливу, які дозволяють досягати взаєморозуміння та професійних цілей без порушення психологічних меж, прихованого тиску чи обмеження автономності іншої людини.

Водночас психологічний вплив розглядається не лише як міжособистісний процес, але й як внутрішній механізм регуляції поведінки самої особистості. Вивчення інтрасуб'єктного впливу передбачає аналіз ролі переконань, установок, внутрішнього діалогу, когнітивних викривлень, емоційних і мотиваційних процесів у прийнятті рішень та організації поведінки. Практична складова цього напряму орієнтована на розвиток рефлексії, усвідомлення власних психологічних процесів, опанування окремих технік саморегуляції та формування більш усвідомленого ставлення до власних реакцій, емоцій і поведінкових стратегій.

Важливе місце у структурі курсу посідає проблема маніпулятивного впливу. Здобувачі навчаються розпізнавати характерні ознаки маніпулювання, визначати його приховані цілі, психологічні механізми та основні мішені, аналізувати стратегії й прийоми маніпуляції у міжособистісному спілкуванні, медійному та цифровому середовищі. Окрема увага приділяється психологічним причинам сприйнятливості людини до маніпуляцій, їх можливим емоційним і когнітивним наслідкам, а також формуванню навичок конструктивної протидії небажаному психологічному впливу.

Практична спрямованість дисципліни передбачає формування у здобувачів умінь аналізувати реальні ситуації психологічного впливу, визначати його мету, механізми та засоби, оцінювати характер взаємодії та можливі наслідки для її учасників. Під час практичних занять здобувачі працюють із кейсами, моделюють ситуації міжособистісної взаємодії, відпрацьовують прийоми конструктивного переконання, аргументації, відмови та протидії психологічному тиску, аналізують власний досвід впливу, опановують базові техніки саморегуляції та професійної комунікації.

Особливе значення курс має для професійної підготовки психолога, оскільки будь-яка психологічна та психосоціальна допомога передбачає певний рівень впливу спеціаліста на клієнта. У межах дисципліни розглядаються можливості використання психологічного впливу у консультуванні та інших практиках психосоціальної допомоги, роль довіри, емпатії, активного слухання, рефлексії та терапевтичного альянсу у професійній взаємодії. Водночас акцентується необхідність збереження автономності клієнта, поваги до його рішень, недопустимості нав’язування власної позиції та чіткого розмежування професійної допомоги і маніпулятивного впливу.

Важливим результатом опанування дисципліни є розвиток психологічної грамотності та критичності щодо різноманітних форм впливу, здатності усвідомлювати власний вплив на інших людей і відповідально оцінювати його можливі наслідки. Вивчення психології впливу сприяє формуванню здатності не лише застосовувати відповідні психологічні знання у професійній діяльності, але й розпізнавати ситуації порушення особистісних меж, психологічного тиску та маніпуляції, обираючи етично прийнятні та конструктивні способи взаємодії.

Навчальна дисципліна має інтегрально-прикладний характер і тісно пов’язана із соціальною та загальною психологією, психологією спілкування, психологічним консультуванням, психокорекцією, психологією особистості та іншими дисциплінами професійної підготовки психолога. Отримані у процесі вивчення курсу знання та практичні навички створюють підґрунтя для ефективної професійної комунікації, здійснення психологічної та психосоціальної допомоги, аналізу групових і міжособистісних процесів, а також усвідомленого й етично відповідального застосування психологічного впливу.

Мета навчальної дисципліни: сформувати у здобувачів системне уявлення про природу, механізми та форми психологічного впливу, розвинути здатність критично аналізувати вплив у міжособистісній і соціальній взаємодії, а також сформувати практичні навички етичного й ефективного застосування психологічного впливу в професійній діяльності, зокрема у сфері психосоціальної допомоги.

Дисципліна спрямована на формування таких програмних компетентностей:

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Фахові (спеціальні) компетентності

СК 1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

СК 4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК 5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.

СК 6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК 7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК 8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК 9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК 10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Програмні результати навчання

ПР 5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПР 8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПР 9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПР 11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

СТРУКТУРА (ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН) НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№	Назви тем	Кількість годин									
		Денна форма					Заочна форма				
		Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
			Л	СЗ	ПЗ	СР		Л	СЗ	ПЗ	СР
Розділ 1. Теоретичні засади та механізми психологічного впливу											
1.	Феномен психологічного впливу	**20**	2	2	-	16	20	1	-	-	19
2.	Наукові концепції психологічного впливу	**20**	2	2	-	16	20	-	-	-	20
3.	Механізми інтерсуб'єктних психологічних впливів.	**20**	4	2	2	12	20	1	1	-	18
4.	Механізми інтрасуб'єктних психологічних впливів.	**20**	-	2	2	16	20	-	1	1	18
Розділ 2. Прикладні та етичні аспекти психологічного впливу											
5.	Маніпулювання як вид впливу	**20**	2	2	2	14	20	1	1	-	18
6.	Психологічний вплив у практиках психосоціальної допомоги	**20**	2	2	2	14	20	1	1	1	17
	Усього годин за курс	**120**	**12**	**12**	**8**	**88**	**120**	**4**	**4**	**2**	**110**

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1: «Феномен психологічного впливу»

Мета

Сформувати у здобувачів цілісне розуміння психологічного впливу як явища міжособистісної та соціальної взаємодії, розвинути вміння розмежовувати конструктивні й деструктивні форми впливу, аналізувати вплив у реальних життєвих і професійних ситуаціях.

План

1. Психологічний вплив як компонент повсякденного спілкування, професійної діяльності та соціальної взаємодії.
2. Межа між впливом, переконанням, тиском, примусом і маніпуляцією.

3. Ознаки конструктивного та деструктивного впливу у міжособистісних відносинах.

4. Етичні критерії психологічного впливу.

5. Психологічний вплив у структурі діяльності представників різних професій: освіта, управління, маркетингові комунікації.

Контрольні питання

1. Чому психологічний вплив є універсальним явищем соціального життя?

2. За якими ознаками можна відрізнити конструктивний вплив від деструктивного?

3. У чому полягає різниця між переконанням і маніпуляцією?

4. Які етичні ризики виникають у процесі психологічного впливу?

5. Чому один і той самий вплив може по-різному сприйматися різними людьми?

Тема 2: «Наукові концепції психологічного впливу»

Мета

Ознайомити здобувачів з основними науковими підходами до пояснення психологічного впливу та сформувати вміння застосовувати теоретичні концепції для аналізу практичних ситуацій міжособистісної і групової взаємодії.

План

1. Експериментальні дослідження у психології впливу: експеримент Н.Триплетта, Хоторнські дослідження, парадокс Лап'єра.

2. Ігри, в які грають люди: типологія за Е.Берном. Концепція транзактного аналізу Е.Берна.

3. Основні стратегії міжособистісного впливу за Р. Чалдіні.

4. Наукові концепції впливу групи на особистість: конформізм, соціальна фасилітація, соціальні лінощі, групова поляризація, групове мислення, вплив меншості.

5. Наукові концепції як інструмент аналізу реклами, медіа, лідерства, групового тиску та міжособистісної комунікації.

Контрольні питання

1. Чому психологічний вплив доцільно розглядати з позицій різних наукових підходів?

2. У чому полягає практична цінність наукових концепцій психологічного впливу?

3. Чому жодна теорія не може повністю пояснити всі випадки психологічного впливу?

4. Як поєднуються когнітивні, емоційні та соціальні чинники у процесі впливу?

5. Які наукові концепції найбільш придатні для аналізу сучасного медійного середовища?

Тема 3: «Механізми інтерсуб'єктних психологічних впливів»

Мета

Поглибити знання здобувачів про механізми взаємного психологічного впливу у міжособистісній взаємодії та сформувати вміння розпізнавати, аналізувати й етично застосовувати засоби впливу в комунікації.

План

1. Інтерсуб'єктний вплив як взаємний процес у системі «суб'єкт – суб'єкт».
2. Роль сприймання партнера у формуванні довіри, опору або готовності до взаємодії.
3. Соціально-психологічні механізми взаємного впливу.
4. Цивілізовані форми психологічного впливу у професійному та повсякденному спілкуванні.
5. Вплив групових процесів, статусу, авторитету та лідерства на поведінку особистості.
6. Роль особистісних меж у захисті від небажаного впливу.

Контрольні питання

1. Чому інтерсуб'єктний вплив неможливо звести до односторонньої дії однієї людини на іншу?
2. Яке значення має перше враження для подальшої ефективності впливу?
3. Чому невербальна комунікація може посилювати або послаблювати зміст слів?
4. Які прийоми цивілізованого впливу найбільше сприяють взаєморозумінню?
5. Як статус, авторитет і референтність змінюють характер міжособистісної взаємодії?
6. Де проходить межа між цивілізованим впливом і прихованим психологічним тиском?

Тема 4: «Механізми інтрасуб'єктних психологічних впливів»

Мета

Поглибити розуміння внутрішніх психологічних процесів, що забезпечують самовплив особистості, сформувати вміння аналізувати інтрасуб'єктні механізми та використовувати їх для саморегуляції і професійної діяльності.

План

1. Сутність інтрасуб'єктного впливу як процесу саморегуляції особистості
2. Когнітивні механізми впливу: переконання, установки, когнітивні викривлення
3. Техніки саморегуляції та розвитку емоційного інтелекту
4. Рефлексія та самосвідомість як основа інтрасуб'єктного впливу

Контрольні питання

1. Що таке інтрасуб'єктний психологічний вплив і чим він відрізняється від інтерсуб'єктного?
2. Яку роль відіграють переконання та установки у формуванні поведінки?
3. Як емоції впливають на процес прийняття рішень?
4. У чому полягає значення рефлексії для саморегуляції?
5. Як внутрішній діалог впливає на самооцінку та поведінку людини?

Тема 5: «Маніпулювання як вид впливу»

Мета

Сформувати у здобувачів розуміння маніпуляції як специфічного виду психологічного впливу, навчити розпізнавати маніпулятивні стратегії та розвинути навички протидії їм.

План

1. Сутність маніпулювання та його відмінність від інших форм впливу. Ознаки та критерії маніпулятивного впливу
2. Основні стратегії та прийоми маніпулювання
3. Маніпуляції у міжособистісному спілкуванні, медіа та маркетингу
4. Емоційні та когнітивні наслідки маніпулятивного впливу
5. Способи розпізнавання та протидії маніпуляціям

Контрольні питання

1. У чому полягає специфіка маніпуляції як виду впливу?
2. Які ознаки дозволяють розпізнати маніпулятивний вплив?
3. Які психологічні механізми лежать в основі маніпуляцій?
4. Чому люди піддаються маніпулятивному впливу?
5. Які наслідки може мати маніпуляція для особистості?
6. Які стратегії є ефективними для протидії маніпуляціям?

Тема 6: «Психологічний вплив у практиках психосоціальної допомоги»

Мета

Сформувати у здобувачів уявлення про особливості та етичні принципи застосування психологічного впливу у практиках психосоціальної допомоги, розвинути навички професійної взаємодії з клієнтами.

План

1. Специфіка психологічного впливу у психосоціальній допомозі.
2. Довіра та терапевтичний альянс як основа ефективного впливу.
3. Методи та техніки психологічного впливу у консультуванні.
4. Роль емпатії, активного слухання та підтримки.
5. Робота з опором клієнта.

Контрольні питання

1. У чому полягає специфіка психологічного впливу у допоміжних практиках?
2. Чому довіра є ключовою умовою ефективного впливу?
3. Які етичні обмеження існують у роботі спеціаліста?
4. Які техніки впливу є найбільш ефективними у психосоціальній допомозі?
5. Як працювати з опором клієнта без тиску?
6. Де проходить межа між допомогою і маніпуляцією?

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 3: «Механізми інтерсуб'єктних психологічних впливів»

Мета заняття

Сформувати у здобувачів практичні навички аналізу міжособистісної взаємодії, розпізнавання механізмів інтерсуб'єктного психологічного впливу, а також розвиток

здатності застосовувати конструктивні, етично обґрунтовані стратегії впливу у професійній та повсякденній комунікації.

План заняття

1. Вступна частина (5 хв)

Інструкція

Дайте відповіді на питання:

– Чи можете ви пригадати ситуацію, коли вам вдалося вплинути на іншу людину?

– Які засоби ви використовували?

– Чи був цей вплив усвідомленим?

2. Практичне завдання 1: Аналіз кейсів (20 хв)

Інструкція

Об’єднайтесь у групи. Кожна група отримує кейс. Ваше завдання – проаналізувати ситуацію за наведеним алгоритмом.

Алгоритм аналізу

1. Хто є суб’єктами взаємодії?
2. Яка мета впливу?
3. Які механізми впливу використано?
4. Яку роль відіграють емоції та сприймання?
5. Чи присутні елементи тиску?
6. Наскільки вплив є ефективним і етичним?

Кейс 1: «Робоча нарада»

Керівник під час наради каже: «Я знаю, що цей проєкт складний, але саме вам я довіряю його виконання. Ви вже не раз показували високий рівень відповідальності. Думаю, що ніхто краще не впорається». Співробітник погоджується, хоча має велику кількість робочих завдань, відчуває велику напругу через перевантаження.

Кейс 2: «Навчальна ситуація»

Студент не підготувався до заняття. Викладач говорить: «Мені прикро бачити, що ви сьогодні не готові. Я розраховував на ваш рівень і відповідальність. Це впливає не тільки на вас, а й на всю групу». Студент починає виправдовуватись і обіцяє підготуватись наступного разу.

Кейс 3: «Дружня взаємодія»

Один друг говорить іншому: «Якщо ти справді цінуєш нашу дружбу, ти підеш зі мною на цю зустріч». Інший погоджується, хоча не має бажання.

Після виконання кожна група коротко презентує результати.

3. Практичне завдання 2: Рольова гра (30 хв)

Інструкція: Об’єднайтесь у пари. Один виконує роль того, хто впливає, інший – того, на кого впливають. Оберіть одну ситуація для відпрацювання.

Ситуації для відпрацювання

– переконати колегу змінити певне рішення

– відмовити без конфлікту

– домовитися про розподіл обов’язків

– переконати партнера змінити плани

Умови виконання:

– не використовувати тиск

– не переходити до маніпуляцій
– застосовувати аргументацію, емпатію, відкриті питання

Обговорення у групі:

– що спрацювало
– що викликало опір
– які фрази були найбільш ефективними

4. Практичне завдання 3: Аналіз власного досвіду (15 хв)

Інструкція

Опишіть коротко (5–7 речень) одну реальну ситуацію, у якій ви були учасником міжособистісного впливу.

Після цього дайте відповіді:

– які механізми впливу використовувалися
– яка була ваша реакція
– що вплинуло на прийняття рішення
– чи була ситуація конструктивною

Кожна ситуація обговорюється в групі.

5. Підсумкове обговорення (10 хв)

Питання для рефлексії

– Які механізми впливу ви використовуєте найчастіше?
– Які техніки ви готові використовувати надалі?

Тема 4: «Механізми інтрасуб'єктних психологічних впливів»

Мета заняття

Сформувати у здобувачів практичні навички усвідомлення та аналізу внутрішніх психологічних процесів, що визначають поведінку та прийняття рішень, а також навчити базовим технікам саморегуляції, зокрема техніці відпускання емоцій і методу аутогенного тренування.

План

1. Вступна частина (5 хв)

Інструкція Дайте короткі відповіді:

– Чи бували ситуації, коли ви розуміли, що дієте «на емоціях»?
– Чи змінювали б ви своє рішення, якби мали більше часу на обдумування?

Значна частина поведінки визначається внутрішніми механізмами впливу, які часто залишаються неусвідомленими.

2. Практичне завдання 1: Аналіз внутрішнього діалогу (15 хв)

Інструкція Пригадайте ситуацію складного вибору (навчання, робота, стосунки).

Запишіть:

– які думки виникали
– які емоції супроводжували ситуацію
– які «внутрішні голоси» ви помічали (критик, раціональний, тривожний, підтримуючий)

Питання для аналізу

– який голос був домінуючим
– як це вплинуло на рішення

– чи були когнітивні викривлення

Обговорення в групах.

3. Практичне завдання 2: Навчання техніці відпускання емоцій (20 хв)

Формат: навчання під керівництвом викладача

Інструкція

Сядьте зручно, поставте ноги на підлогу, розслабте руки.

Закрийте очі або сфокусуйте погляд в одній точці.

Зверніть увагу на своє дихання. Не змінюйте його, просто спостерігайте.

Тепер пригадайте думку або ситуацію, яка викликає напруження або емоцію.

Уявіть, що ця думка – це об'єкт, який можна відокремити від себе. Наприклад, листок, що лежить у вас на долоні.

М'яко «покладіть» цю думку на уявний листок.

Уявіть, що перед вами повільно тече струмок. Покладіть цей листок у воду і спостерігайте, як він віддаляється.

Якщо з'являється нова думка – повторіть дію.

Просто спостерігайте, не оцінюючи.

Тепер поверніть увагу до дихання.

Відчуйте тіло, відкрийте очі.

Обговорення:

– що ви відчували під час вправи

– чи вдалося дистанціюватися від думок

– що було складним

4. Практичне завдання 3: Навчання методу аутогенного тренування (30 хв)

Формат: навчання під керівництвом викладача

Аутогенне тренування – це метод саморегуляції, що базується на концентрації уваги та самонавіюванні.

Інструкція

Сядьте зручно. Закрийте очі.

Зосередьте увагу на диханні.

Повільно повторюйте про себе або слухайте:

Моє тіло розслабляється

Мої руки важкі

Мої руки теплі

Моє дихання спокійне і рівне

Моє серце б'ється рівно і спокійно

Я відчуваю тепло і спокій

Я повністю розслаблений

(Пауза 5–7 хвилин)

Поступово поверніть увагу до тіла

Зробіть глибокий вдих

Відкрийте очі

Обговорення

– які відчуття виникли

– чи вдалося досягти розслаблення

– у яких ситуаціях можна використовувати метод

5. Підсумкове обговорення (10 хв)

Питання для рефлексії

– що найбільше впливає на внутрішній стан людини

– чи можна навчитися контролювати свої емоції

– яка техніка здалася більш ефективною

– чи готові ви використовувати ці методи у житті

Тема 5: «Маніпулювання як вид впливу»

Мета заняття

Сформувати у здобувачів практичні навички розпізнавання маніпулятивного впливу, аналізу його психологічних механізмів та відпрацювання ефективних стратегій протидії з дотриманням етичних норм.

План

1. Вступна частина (5 хв)

Інструкція Дайте відповіді на питання:

– Чи траплялися у вас ситуації, коли ви погоджувались, а потім шкодували?

– Чи був це ваш вибір?

Маніпуляція — це вплив, при якому людина втрачає усвідомленість власного рішення, хоча формально воно виглядає добровільним.

2. Практичне завдання 1: Розпізнавання маніпуляцій (20 хв)

Інструкція

Об’єднайтесь у підгрупи. Проаналізуйте кейси за алгоритмом.

Алгоритм аналізу

Яка прихована мета маніпулятора?

Який прийом використано?

На що саме впливають (емоції, провина, страх, статус)?

Чому це працює?

Як можна було б відреагувати інакше?

Кейс 1: «Провина»

«Я стільки для тебе зробив, а ти навіть не можеш допомогти мені з цим завданням».

Кейс 2: «Тиск»

«Всі нормальні студенти вже здали цю роботу. Ти що, хочеш виглядати гірше?»

Кейс 3: «Шантаж»

«Якщо ти не підеш, я зроблю висновки щодо нашої дружби».

Кейс 4: «Страхом»

«Якщо ти зараз не погодишся, потім буде пізно і ти втратиш шанс».

Кейс 5: «Псевдотурбота»

«Я просто хвилююсь за тебе, тому краще зроби так, як я кажу».

Після виконання Кожна група презентує аналіз.

3. Практичне завдання 2: Рольова гра «Маніпулятор – Захист» (20 хв)

Інструкція Об’єднайтесь у пари. Один – маніпулятор (отримує завдання)

Другий – має протидіяти

Завдання для маніпулятора

– змусити погодитись

– викликати провину (або іншу емоцію/почуття)

– використати страх або тиск

Завдання для захисту
Використати одну зі стратегій:
– уточнення («Що саме ти маєш на увазі?»)
– раціоналізація («Я розумію, але це моє рішення»)
– відмова («Я не готовий це робити»)
– пауза («Мені потрібно подумати»)
Обговорення:
– що було найскладніше
– що спрацювало
– де виникала емоційна реакція

5. Практичне завдання 4: Відпрацювання алгоритму захисту (15 хв)
Інструкція здобувачам
Опрацюйте універсальний алгоритм протидії маніпуляції:
Зупинитися
Усвідомити емоцію
Назвати маніпуляцію
Відокремити факт від тиску
Дати відповідь
Приклад
Маніпуляція: «Якщо ти не зробиш це, я образлюсь»
Відповідь: «Я розумію твої емоції, але це моє рішення»
Завдання
Складіть 2–3 власні відповіді на різні маніпуляції.

6. Практичне завдання 5: Аналіз реального досвіду (15 хв)
Інструкція
Опишіть ситуацію, коли ви стали об’єктом маніпуляції.
Дайте відповіді:
– що саме вплинуло на вас
– чому ви погодились
– як би ви діяли зараз
Обговорення випадків у групі.

7. Підсумкове обговорення (5 хв)
Питання для рефлексії
– чому маніпуляції працюють навіть тоді, коли ми їх розуміємо
– де проходить межа між впливом і маніпуляцією

Тема 6: «Психологічний вплив у практиках психосоціальної допомоги»
Мета заняття

Сформувати у здобувачів практичні навички застосування психологічного впливу у процесі надання психосоціальної допомоги, розвинути вміння будувати ефективну взаємодію з клієнтом, використовувати базові техніки консультування та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності.

План

1. Вступна частина (5 хв)
Інструкція Дайте відповідь на питання:

– Чим, на вашу думку, відрізняється вплив у повсякденному спілкуванні від впливу у психосоціальній допомозі?

У психосоціальній допомозі вплив має бути лише усвідомленим, етичним і спрямованим на благо клієнта, а не на досягнення цілей спеціаліста.

2. Практичне завдання 1: Аналіз кейсу (8 хв)

Інструкція Ознайомтесь із ситуацією та проаналізуйте.

Кейс: «Клієнт із високим рівнем тривоги»

Клієнт звертається зі скаргами на постійну тривогу. Під час розмови він говорить: «Я розумію, що все не так погано, але не можу заспокоїтись. Мені здається, що щось обов'язково станеться. Я вже нічого не контролюю».

Спеціаліст відповідає: «Вам просто потрібно перестати накручувати себе. Спробуйте думати позитивно».

Після цього клієнт закривається і говорить: «Ви мене не розумієте».

Завдання

Які помилки допустив спеціаліст?

Які механізми впливу були використані?

Чому клієнт відреагував саме так?

Як можна було б побудувати відповідь інакше?

3. Практичне завдання 2: Відпрацювання технік активного емпатійного слухання, відкритих питань, рефлексії (20 хв)

Інструкція Виконайте вправу у трійках: консультант – клієнт – спостерігач

Ситуація для роботи

Клієнт говорить: «Я не бачу сенсу щось змінювати. У мене нічого не виходить» і інші подібні фрази, які свідчать, що він зневірився і не хоче брати відповідальність за себе і своє життя.

Завдання консультанта – використати:

– активне слухання

– емпатійні відповіді

– відкриті запитання

– рефлексію

Приклади фраз (орієнтир)

«Я чую, що вам зараз дуже складно»

«Що саме викликає у вас таке відчуття?»

«Як давно ви це помічаєте?»

Завдання спостерігача – оцінити:

– чи був встановлений контакт

– чи була емпатія

– чи був тиск

Обговорення

Що допомогло встановити довіру

Що викликало опір

4. Практичне завдання 3: Робота з опором (15 хв)

Інструкція здобувачам

Опір клієнта — це нормальна реакція, а не проблема.

Ситуації для відпрацювання

Ситуація 1

«Я не думаю, що це мені допоможе»

Ситуація 2

«Я вже все пробував, це не працює»

Ситуація 3

«Ви мене не зрозумієте»

Завдання

Сформулюйте відповідь, яка:

– не заперечує клієнта

– не тисне

– підтримує контакт

Приклади відповідей

«Це нормально мати сумніви»

«Давайте разом подивимось, що саме не спрацювало»

«Мені важливо зрозуміти ваш досвід»

6. Практичне завдання 4: Моделювання консультації (20 хв)

Робота в трійках.

Сценарій

Клієнт після складної життєвої ситуації говорить: «Я відчуваю, що втратив контроль над життям» і інші подібні фрази, що описують відчуття безвиході.

Завдання консультанта

Встановити контакт

Уточнити проблему

Використати техніки впливу

Підтримати клієнта

Заборонено

давати поради без запиту

знецінювати емоції

нав’язувати рішення

Зворотний зв’язок:

– що було ефективно

– де був ризик маніпуляції

– як покращити взаємодію

6. Практичне завдання 5: Межа між допомогою і маніпуляцією (7 хв)

Інструкція здобувачам

Проаналізуйте фрази:

«Вам потрібно зробити саме так»

«Я пропоную варіант, але рішення за вами»

«Якщо ви цього не зробите, ситуація погіршиться»

Завдання

– визначити, де є ризик маніпуляції

– переформулювати фрази у етичний формат

7. Підсумкове обговорення (5 хв)

Питання для рефлексії

– що є основою ефективного впливу у допомозі

– чому клієнт може чинити опір

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Ряд питань навчальної дисципліни виносяться на самостійне опрацювання. Виконання самостійної роботи оцінюється окремо та є невід'ємною складовою успішного проходження курсу. Для виконання завдань самостійної роботи вам необхідно зробити конспект нижчезазначених питань та результатів виконання аналітичних завдань. Кожне питання має бути ґрунтовно висвітлене.

Тема 1: «Феномен психологічного впливу»

Питання для самостійного опрацювання

1. Психологічний вплив у цифровому середовищі: особливості та ризики.
2. Ефективні техніки управлінського впливу.
3. Психологічний вплив в політиці.

Аналітичне завдання

Проаналізуйте одну реальну ситуацію психологічного впливу з Вашого повсякденного життя, навчання чи професійної діяльності. Визначте учасників взаємодії, мету впливу, засоби, реакцію іншої сторони, можливі наслідки та дайте етичну оцінку ситуації.

Тема 2: «Наукові концепції психологічного впливу»

Питання для самостійного опрацювання

1. Експерименти Аша.
2. Експерименти Мілгрема та Зімбардо.
3. Сучасні дослідження психологічного впливу в цифровому середовищі та соціальних мережах.

Аналітичне завдання

Оберіть одну ситуацію впливу з реклами, соціальних мереж, освітнього середовища або міжособистісного спілкування і проаналізуйте її з позицій наукових концепцій.

Тема 3: «Механізми інтерсуб'єктних психологічних впливів»

Питання для самостійного опрацювання

1. Особливості інтерсуб'єктного впливу в онлайн-комунікації.
2. Психологічний опір впливу: причини виникнення та способи подолання без тиску.

Аналітичне завдання

Опишіть ситуацію міжособистісної взаємодії, у якій проявилися щонайменше три механізми інтерсуб'єктного впливу. Проаналізуйте роль сприймання, комунікації, соціального контексту та балансу влади. Запропонуйте етично коректні способи підвищення ефективності такої взаємодії.

Тема 4: «Механізми інтрасуб'єктних психологічних впливів»

Питання для самостійного опрацювання

1. Когнітивні викривлення та їх вплив на поведінку.
2. Роль емоцій у прийнятті рішень і самовпливі.
3. Мотиваційні процеси та їх вплив на поведінку.
4. Внутрішні психологічні механізми опору змінам.

Аналітичне завдання

Проаналізуйте власну ситуацію прийняття складного рішення. Визначте, які когнітивні, емоційні та мотиваційні механізми впливали на цей процес. Оцініть роль внутрішнього діалогу та запропонуйте альтернативні стратегії самовпливу.

Тема 5: «Маніпулювання як вид впливу»

Питання для самостійного опрацювання

1. Маніпуляції у цифровому середовищі та соціальних мережах.
2. Психологічний захист від маніпулятивного впливу.
3. Етичні аспекти проблеми маніпулювання.

Аналітичне завдання

Опишіть ситуацію, у якій Ви або інша людина стали об’єктом маніпуляції. Проаналізуйте використані прийоми, механізми впливу, реакцію та наслідки. Запропонуйте альтернативну поведінку, що дозволила б уникнути маніпулятивного впливу.

Тема 6: «Психологічний вплив у практиках психосоціальної допомоги»

Питання для самостійного опрацювання

1. Межі впливу та професійна відповідальність спеціаліста у практиках психосоціальної допомоги.
2. Психологічний вплив у кризових інтервенціях.
3. Етичні принципи впливу у роботі з клієнтами.

Аналітичне завдання

Опишіть модель взаємодії спеціаліста з клієнтом у ситуації психосоціальної допомоги. Визначте цілі впливу, використані техніки, можливі труднощі та етичні ризики. Запропонуйте шляхи підвищення ефективності взаємодії.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

Завдання. Опрацювати наукову літературу, підготувати доповідь та мультимедійну презентацію для представлення в навчальній групі з однієї з запропонованих тем:

1. Маніпулятивні технології в системі масових комунікацій.
2. Маніпулювання в сімейних відносинах.
3. Концепція транзактного аналізу Е.Берна. Особливості взаємовпливу в концепції транзактного аналізу.
4. Основні стратегії міжособистісного впливу за Р. Чалдіні.
5. Ефективні техніки управлінського впливу.
6. Техніки саморегуляції у критичних ситуаціях.
7. Експерименти Мілґрема та Зімбардо.
8. Моделі переконання: ELM, HSM.
9. Масові психічні стани та настрої, психологія чуток.
10. Модель прихованого впливу та її реалізація в нейролінгвістичному програмуванні (НЛП).
11. Основні прийоми захисту від маніпуляцій співрозмовника в особистому спілкуванні.
12. Феномен деструктивних культів й контролю свідомості. Методи вербовки

та контролю свідомості в деструктивних культах.

13. Психологічний вплив в торгівлі та рекламі
14. Психологічний вплив в політиці.
15. Пропаганда як вид впливу.
16. Методи захисту від маніпулятивних впливів в міжособистісному спілкуванні.
17. Методи захисту від негативного інформаційно-психологічного впливу.
18. Експерименти Аша.
19. Гіпнотичне навіювання. Еріксонівський гіпноз.
20. Циганський гіпноз.
21. Експериментальні дослідження у психології впливу (експеримент Н.Триплетта, Хоторнські дослідження, парадокс Лап'єра).
22. Чорний піар як технологія впливу.
23. Феномен масової агресії.
24. Інтернет як середовище сугестивного впливу.

ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання ваших досягнень відбувається за системою відображеною в таблиці

№ теми	Назви розділів і тем	Всього балів	Форма заняття	
			семінарське заняття (конспектування, відповідь, доповнення)	практичне заняття (опрацювання матеріалів для підготовки)
1	2	3	4	5
Розділ 1. Теоретичні засади та механізми психологічного впливу				
1	Феномен психологічного впливу	3	3	-
2	Наукові концепції психологічного впливу	3	3	-
3	Механізми інтерсуб'єктних психологічних впливів.	7	3	4
4	Механізми інтрасуб'єктних психологічних впливів.	7	3	4
Розділ 2. Прикладні та етичні аспекти психологічного впливу				
5	Маніпулювання як вид впливу	7	3	4
6	Психологічний вплив у практиках психосоціальної допомоги	7	3	4
Разом		**34**	**18**	**16**
Індивідуальне завдання		14		
Самостійна робота		12		
Екзамен		40		
Всього		100 балів		

Робота на семінарах оцінюється за наступними критеріями:

- ваша присутність та повний конспект семінарських питань забезпечують вам 1 бал;
- для того аби отримати щеодин бал слід брати участь в опрацюванні семінарських питань (доповнення, відповідь на питання викладача, висловлення своєї обґрунтованої точки зору під час обговорення проблемних питань);

- виступ із доповіддю на питання за планом семінарського завдання може принести вам ще один бал за умови, що відповідь буде змістовною та відповідати плановому питанню;

Таким чином ваша участь в роботі семінару може принести вам до 3 балів за одне заняття. Пропущений семінар відпрацьовується написанням конспекту всіх питань з плану заняття та відповідями на питання викладача за змістом семінару під час відпрацювання.

Робота на практичних заняттях оцінюється за такими критеріями:

- для того аби отримати бали слід брати участь виконанні вправ та завдань практичного заняття (а також, доповнення, відповідь на питання викладача, висловлення своєї обґрунтованої точки зору під час обговорення проблемних питань);
- виступ із доповіддю на питання за планом практичного заняття може принести вам ще бали за умови, що відповідь буде змістовною та відповідати плановому питанню;

Таким чином, ваша участь в роботі на практичному занятті може принести вам до 3 балів за одне заняття.

Самостійна робота оцінюється викладачем з розрахунку 2 бали за одну тему - повністю висвітлені в конспекті питання з вищенаведеного списку.

Індивідуальна робота оцінюється викладачем з розрахунку 14 балів за завдання. Кожен здобувач протягом курсу має скласти психологічний портрет особи з проявами стійкої девіантної поведінки.

При цьому оцінка відбувається узагальненням балів за 5 критеріями:

№	Критерій оцінювання	Зміст критерію	Макс. бал
1	Наукова обґрунтованість та якість використаних джерел	Використано наукову та навчальну літературу, релевантну обраній темі; коректно представлено основні поняття, теорії, підходи й результати досліджень; інформація не зводиться лише до популярних або неперевірених джерел.	3
2	Повнота та логічність розкриття теми	Доповідь відповідає заявленій темі, має чітку структуру, послідовно розкриває ключові аспекти проблеми; основні положення взаємопов’язані, сформульовано змістовні висновки.	3
3	Аналітичність та практична спрямованість	Здобувач не лише відтворює теоретичний матеріал, а аналізує механізми психологічного впливу, наводить доречні приклади, результати досліджень або ситуації практичного застосування, демонструє критичне осмислення теми.	3
4	Якість мультимедійної презентації	Презентація є структурованою, змістовною та наочною; матеріал подано лаконічно й читабельно, візуальні елементи доповнюють зміст доповіді, відсутнє надмірне текстове перевантаження.	3
5	Представлення роботи та участь в обговоренні	Здобувач логічно й самостійно представляє матеріал, вільно орієнтується у темі, аргументує власні висновки, коректно використовує психологічну термінологію та дає змістовні відповіді на запитання аудиторії й викладача.	3

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді екзамену на якому ви можете отримати до 40 балів в залежності від повноти та обґрунтованості ваших

відповідей. На екзамені в білеті будуть 4 питання з переліку наведеного нижче, кожна відповідь дає вам до 10 балів. Якщо під час проходження курсу ви набрали 60 балів то маєте право не здавати екзамен вдовольнившись підсумковою оцінкою відповідно до кількості набраних балів. Схема переведення балів у підсумкову оцінку наведена в таблиці.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	**A**	відмінно
82-89	**B**	добре
75-81	**C**	
64-74	**D**	задовільно
60-63	**E**	
35-59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	**F**	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Питання до заліку:

1. Психологічна сутність поняття «вплив».
2. Структура, етапи та класифікації психологічних впливів.
3. Ознаки конструктивного та деструктивного впливу у міжособистісних відносинах.
4. Психологічний вплив у структурі діяльності представників різних професій: освіта, управління, маркетингові комунікації.
5. Психологічний вплив у цифровому середовищі: особливості та ризики.
6. Ефективні техніки управлінського впливу.
7. Психологічний вплив в політиці.
8. Класичні соціально-психологічні концепції впливу.
9. Когнітивні моделі психологічного впливу.
10. Емоційно-мотиваційні концепції впливу.
11. Експериментальні дослідження у психології впливу: експеримент Н.Триплетта, Хоторнські дослідження, парадокс Лап'єра.
12. Концепція транзактного аналізу Е.Берна.
13. Основні стратегії міжособистісного впливу за Р. Чалдіні.
14. Наукові концепції впливу групи на особистість.
15. Наукові концепції як інструмент аналізу реклами, медіа, лідерства, групового тиску та міжособистісної комунікації.
16. Інтерсуб’єктний вплив як взаємний процес у системі «суб’єкт – суб’єкт».
17. Роль сприймання партнера у формуванні довіри, опору або готовності до взаємодії.
18. Комунікативні механізми інтерсуб’єктного впливу.
19. Соціально-психологічні механізми взаємного впливу.
20. Цивілізовані форми психологічного впливу у професійному та повсякденному спілкуванні.
21. Психологічні прийоми цивілізованого впливу у спілкуванні. В

22. Психологічний опір впливу: причини виникнення та способи подолання без тиску.
23. Механізми влади та впливу у міжособистісних відносинах.
24. Сутність інтрасуб'єктного впливу як процесу саморегуляції особистості.
25. Когнітивні механізми впливу: переконання, установки, когнітивні викривлення.
26. Саморефлексія (рефлексивний самовплив): особливості процесу, способи, техніки.
27. Саморегуляція психічних станів.
28. Техніки відпускання емоцій. Аутогенне тренування.
29. Механізми впливу на створення позитивного «Я-образу»: самоактуалізація, самоприйняття, самореалізація.
30. Роль емоцій у прийнятті рішень і самовпливі.
31. Сутність маніпулювання та його відмінність від інших форм впливу.
32. Ознаки та критерії маніпулятивного впливу.
33. Складові маніпуляції та механізми маніпулятивного впливу.
34. Мішені маніпуляторів свідомості знакові системи, почуття, мислення, відчуття, сприймання, пам'ять.
35. Основні стратегії та прийоми маніпулювання.
36. Маніпуляції у міжособистісному спілкуванні, медіа та маркетингу.
37. Емоційні та когнітивні наслідки маніпулятивного впливу.
38. Способи розпізнавання та протидії маніпуляціям.
39. Специфіка психологічного впливу у психосоціальній допомозі.
40. Довіра та терапевтичний альянс як основа ефективного впливу.
41. Методи та техніки психологічного впливу у консультуванні.
42. Роль емпатії, активного слухання та підтримки.
43. Робота з опором клієнта.
44. Психологічний вплив у кризових інтервенціях.
45. Етичні принципи впливу у роботі з клієнтами.

ПРАВИЛА КУРСУ ТА ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Запізнення на лекцію не припустимі, викладач залишає за собою право не допустити до заняття слухача (студента), що порушує дисципліну або запізнюється. Поважайте працю викладача, ваших товаришів по навчанню та себе – дотримуйтесь дисципліни під час освітнього процесу. Ці ж самі правила поведінки поширюються й на інші форми занять (семінари, практичні).

Прослуховуючи цей курс, Ви погоджуєтесь дотримуватися положень принципів академічної доброчесності. Верховна Рада України визнає академічну доброчесність важливою передумовою провадження якісної освітньої та наукової (творчої) діяльності, здобуття якісної освіти, утвердження в суспільстві довіри до результатів навчання і наукових(творчих) досягнень, а також формування поваги до честі та гідності людини. Академічна доброчесність – сукупність цінностей, принципів і заснованих на них правил, якими мають керуватися суб'єкти академічної діяльності під час провадження такої діяльності.

Закон України «Про академічну доброчесність» 18 грудня 2025 року №4742IX (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text), проголошує базові цінності та визначає основні принципи і правила академічної доброчесності, правові та організаційні механізми її формування та забезпечення, основні ознаки і види порушень академічної доброчесності та заходи реагування на такі порушення.

Робота в групах над відповідними документами або домашніми завданнями не заборонена, робота, яку виконує слухач, повинна бути продуктом цього слухача і демонструвати його унікальний внесок. Видавати чужу роботу за свою – форма академічної недоброчесності. Плагіат призведе до негайної негативної оцінки дисципліни. Для кращого розуміння, що є плагіатом рекомендую ознайомитися з матеріалом http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2013/Metodichka-plagiat.pdf

Під час екзамену не повинно бути жодних розмов або спілкування з іншими здобувачами. Будь-яка розмова або користування електронним пристроєм буде інтерпретуватися як шахрайство і призведе до незадовільної оцінки за екзамен чи тест. Обмін інформацією з іншими особами в аудиторії під час тестування або екзамену, є академічною нечесністю, і всі залучені сторони будуть покарані.

Аудиторний етикет: під час занять зовнішній світ перестає існувати. Використання мобільних телефонів, комп'ютерів або інших пристроїв зв'язку під час лекції категорично забороняється адже є проявом неповаги до викладача і аудиторії. Користування гаджетами для доступу до мережі Інтернет припустиме лише під час семінарських/практичних занять за вказівкою чи дозволом викладача.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна

1. Булах І. С., Кузьменко В. У., Помиткін Е. О. Консультативна психологія: підручник. Вінниця: Нілан, 2014. 484 с.
2. Гуменюк О.Є. Психологія впливу. Навч. посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2003. 284с.
3. Кайдалова Л. Г. К 15 Психологія спілкування : навчальний посібник / Л. Г. Кайдалова, Л. В. Пляка, Н. В. Альохіна, В. С. Шаповалова. 2-ге вид., перероб. і допов. Х. : НФаУ, 2018. 140 с.
4. Магдисюк Л.І., Федоренко Р.П. Основи психологічного консультування: навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 360 с.
5. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу. Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2007. 448 с.
6. Основні корекційні навички : навч. посіб. / уклад.: І. Дурнеску, В. Аніщенко, Ю. Борець, С. Волеваха, О. Мірошниченко, К. Сіренко, Ю. Шарапова / Пенітенціарна академія України. – Чернігів : ПАУ, 2026. 200 с.

Допоміжна

1. Берн Е. Ігри, у які грають люди. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 256 с
2. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування: навч. посіб. Київ: Четверта хвиля, 2004. 256 с.

3. Гуменюк О. Концепції психологічного впливу в сучасній психології. *Психологія і суспільство*. 2003. Випуск № 1 (11). С. 34–90.
4. Кальба Я. Психологія мас. Тернопіль : Навч. кн. Богдан, 2012. 207 с.
5. Кара-Мурза С.Г. Маніпуляція свідомістю. Навчальний посібник. Видання друге. К.: Оріони, 2006. 528 с.
6. Мельничук О. Б. Основи психоконсультування та психокорекції. Київ: Каравела, 2015. 390 с
7. Москаленко В. В. Соціальна психологія: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
8. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Посібник. К.: Академвидав, 2003. 448 с.
9. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Л.Ф.Компанцева та ін.] ; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. К., 2010.
10. Сусська О.О. Інформаційний імунітет: Проблеми психологічного захисту в інформаційному просторі. Монографія. К., 2008. 108 с.
11. Татенко В. О. Соціально-психологічні механізми впливу: від аналізу до синтезу. *Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні* / За ред. Максименка С. Д., Циби В. Т., Шайгородського Ю. Ж. та ін. К.: Український центр політичного менеджменту, 2003 512 с. С. 52–60.
12. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу: Монографія. К.: Міленіум, 2008. 216 с.
13. Чалдіні Р. Психологія впливу. К., 2017. 352 с.
14. Федоренко Р. П., Мушкевич М. І., Коширець В. В. Психологічне консультування: зміст, прийоми, технології. Вид. 2-ге, змін. та доп. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 368 с.
15. Ходжсон Дж. Ефективне ведення переговорів / Пер. З англ.. за ред. канд. філол. Наук Л.І. Байдари. Дніпропетровськ: Баланс-Клуб, 2002. 252 с.
16. Чанс З. Психологія впливу та переконання. Як отримати все, що забажаєш. Пер. з англ. О.Малої. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2022. 288 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського: http://www.nbuv.gov.ua.
2. Експеримент Аша: чому ми підкоряємося групі? URL: https://www.youtube.com/watch?v=_eY_NS3NO64
3. Жорстокий експеримент Стенлі Мілгрема. URL: https://www.youtube.com/watch?v=d9T7wo6tLoY
4. Стенфордський тюремний експеримент Філіпа Зімбардо URL: https://www.youtube.com/watch?v=5Josp9cR2j4
5. Філоненко М.М. Психологія спілкування : підручник. К.: Центр навч. літ., 2008. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/417948.pdf
6. Як легко створити міжгруповий конфлікт. Експеримент Роберс Кейв URL: https://www.youtube.com/watch?v=TyZP1gMtVAo